

Bakom fasaden på Vildmannen

Nu inleds arbetet med att bygga upp brandhärjad Vildmannen. Ett nytt hus tar form bakom fasaden och sommaren 2023 flyttar de första nya hyresgästerna in. Men först ska den nya Roslagssandstenen komma på plats.

TEXT & FOTO PETER WILLEBRAND

Fasadritning för Vildmannen från 1895.

”Vissa spår av branden ska lämnas kvar som ett slags tidsmarkör för framtida generationer.”

DET PÅMINNER NÄRMAST om en kuliss hämtad från filmens värld. Ytterväggarna och fasaden i Roslagssandsten är bokstavligen det enda som blev kvar av fastigheten Vildmannen 7 efter branden på Biblioteksgatan i november 2017, mitt i hjärtat av Stockholm där de kommersiella kvadratmeterhyrorna är bland de högsta i landet.

När arbetet med husets innanmäte nu påbörjas innebär det i praktiken att ett helt nytt hus byggs på en ny grund bakom fasaden. Huset får en stål- och betongstomme i platsgjuten betong. Källarvåningen har sänkts hela 1,5 meter och ska bland annat inrymma husets teknikcentral och cykelrum. Jämfört med tidigare blir huset en våning högre på insidan medan bottenvåningen hamnar i nivå med gatuplanet. Även innergården öppnas upp och blir mer tillgänglig för både boende och personer som ska arbeta i de nya lokalerna.

Allt nytt material lyfts in med en stor kran som står på borggården, inuti ”huset”.

– Den har använts för att få ut allt rivningsmaterial och byggavfall över fasaden och ut, säger projektledaren Niklas Engvall till Sveriges Byggnyheter.

Det stod tidigt klart att fasaden skulle bevaras i högsta möjligaste mån. Många stockholmare visade också ett personligt engagemang för ett bevarande av fastigheten som varit i Hufvudstadens ägo sedan 1918.

I den nya detaljplanen som togs fram efter branden är fasaden blåklas-

sad vilket innebär att den är särskilt kulturhistoriskt värdefull och inte får förvanskas.

Stadion arkitekter har ritat det inre huset medan Looström har stått för konstruktionen. I uppdraget ligger att så lite som möjligt av det nya huset ska synas utifrån. Därför är tidigare bjälklagshöjder, fönster och portik intakta. Den betongkaka som förut täckte vissa nedre partier i stenfasaden har bilats bort för att återgå till arkitekten Erik Josephsons ursprungliga gestaltning, som var starkt influerad av Tudorstilen.

TIDNINGEN STEN SKREV i början av året om den inventering av fasadens skador som forskningsinstitutet Rise genomfört. Den slutgiltiga bedömningen var att 5–7 procent av fasaden behövde bytas ut, sammanfattar Björn Schouenborg, seniorforskare vid Rise som ledde undersökningen.

– Det är något mer skadad sten som ska bytas i fasaden längs Biblioteksgatan jämfört med Jakobergsgatan, säger han.

– Flera av solbänkarna i kalksten hade inte heller klarat sig. Många av dem var kraftigt vittrade redan före branden. De mer ornamenterade stenarna ovanför fönstervälven var också skadade på många ställen och måste huggas på nytt.

Andra våningen hade de mest omfattande skadorna, i synnerhet i korsningen mellan Jakobsbergsgatan och Biblioteksgatan.

– Eldflammorna hade slagit ut genom fönstren och hettat upp valvstenarna.

FOTO: HUFVUDSTADEN

Källarvåningen i det nya huset är sänkt 1,5 meter och ska bland annat inrymma husets teknikcentral och cykelrum.

Det kalla släckningsvattnet spräckte sedan stenen på ett sätt som påminner om forntida teknik för att bryta berg.

Skadorna i stenen klassificerades efter en grov tregradig skala, från opåverkad till mycket påverkad. Även de mest skadade stenarna var ofta helt intakta under det utspjälkade centimetertjocka lagret, vilket också vägdes in iden totala skadebilden. En annan slutsats var att gula sandstenar generellt var porösare än röda varianter.

INNAN ARBETET MED att ersätta den skadade stenen påbörjas ska fasaden tvättas och fogarna göras om. Enbart det arbetet beräknas sysselsätta 5-10 personer under ett drygt halvår.

– Det är en pressad tidsplan, sommaren 2023 ska de första nya hyresgästerna flytta in, säger Kurt Derfält, vd för Arctic Kvartsit Stenentreprenad, som var ansvarig för den fasadrestaurering som pågick men fick avbrytas på grund av branden.

Uppdraget med att nyttillverka och ersätta skadad sten har förstas skalats upp efter branden. Men redan före den

Exempel på skada på del av ett ornament.

FOTO: KURT DERFÄLT

gällde det att ha tillgång till rätt sten. Roslagssandsten bryts inte i stenbrott utan sägas och huggs till av moränblock som ligger i naturen.

– Vi har via lokala markägare i ett första steg införskaffat ett 30-tal block. De sågas nu upp i murstenar som mäter cirka 8 x 16 x 26 centimeter. Stenen pas-

sas in på plats, förutsättningarna kan ju se väldigt olika ut beroende på skadetyp. De skadade fönsterbågarna kräver till exempel väldigt mycket arbete som måste utföras på plats.

KURT DERFÄLT VISAR upp ett flertal bilder på olika typer av skador och detaljer där man först på plats och när arbetet inleds kan göra en riktig bedömning av hur mycket som bör ersättas, och vilka de exakta måtten på murstenen blir.

– Samtidigt har man sagt att vissa spår av branden ska lämnas kvar som ett slags tidsmarkör för framtida generationer. Branden är ju redan en del av den moderna historien.

Vi befinner oss i den verkstad strax norr om Stockholm som sågar upp Roslagssandstenen. En mängd block i varierande kulör och struktur ligger uppradade på pallar utanför verkstaden. De illustrerar den resa från ax till limpa som nu passerat de första stegen på vägen till att bli en del av fasaden på en av de mest fashionabla affärsgatorna i huvudstaden.

– Cirka 50-60 procent av blocken

Björn Schouenborg mäter stenarnas tryckhållfasthet med studshammare.

blir murstenar, säger Kurt Derfält och tar fram måttstocken och mäter en av stenarna.

Björn Schouenborg är också på besök. Han går runt och mäter stenarnas hårdhet med en studshammare. Mätningen utförs direkt på stenens yta och värdet omvandlas till ett mått på tryckhållfasthet. En del i kvalitetssäkringen är att murstenen ska hålla i minst 100 år.

– De ligger på en bra nivå och väldigt nära varandra i värden, säger han och verkar nöjd.

INNE I VERKSTADEN ligger en lastpall med färdigsågad, uppmärkt sten i olika längder. Intill är ett parti nyhuggna hörnstenar upplastade.

– Vi ersätter också graniten i sockeln. Stockholmsgranit går inte att få tag på längre så vi använder en finsk Kuru som liknar den i stället, säger Kurt Derfält.

Vi plockar fram några bitar Roslags-sandsten och jämför deras utseende, vilket än en gång understryker stenens stora naturliga variation. Någon skiftar i kulör mellan rött och gult på ett sätt som närmast påminner om ett slumpmässigt mönster i en tigriska.

– Roslagssandstenen är ju en sedimentär bergart och strukturerna visar hur vattenströmmar ändrats och avlag-

Björn Schouenborg och Kurt Derfält inspekterar en färdig transport. I förgrunden hörstenar.

ringar skiktats vid olika tidpunkter när stenen bildats, säger Björn Schouenborg.

Geologiskt ingår Roslags-sandstenen i samma formation av sandstenar som Älvdalskvarnsit, Mälarsandsten och Gävlesandsten. De ingår i ett lager som bildades för 1 300 miljoner år sedan och sträcker sig från centrala till östra Sverige och angränsar mot Bottenhavet.

– Roslagssandstenen forslades hit med inlandsisen samtidigt som älvarna bildades, säger Kurt Derfält.

Färdiga, uppmärkta murstenar i olika storlekar.

Sandstenen var en mycket vanlig fasadsten i sekelskiftets Östermalm, vilket just Vildmannen är ett tydligt exempel på.

– Det är ju på många sätt ett unikt projekt, och det är förstås väldigt roligt att få arbeta med något som har ett så starkt kulturhistoriskt värde och samtidigt ska fungera i en modern kommersiell miljö. Det visar tydligt vilken stark symbolik stenen har och hur mycket den betyder för människorna, säger Kurt Derfält. ■